

ՏՈՒՆԵՐՈՐԻ ՏՈՐԻ

ՄԵԼԿ

Տարեկան դիմել 10 թուր, կես տարվան 6 թուր:
Առանձին համարները 5 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Օտարադարձացիք դիմում են ողջակի
Тифлис. Редакция «Мелк»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի եւ տօն օրերէն):

Հայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լիզուով:

Հայտարարութիւնները համար զմարում են
խրատանցիւր թուին 2 կոպեկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հրէաների ջարդի անտեսական հետեանքը—
ՆԵՐԲԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. «Մասիս» լրագրից:
Նամակ խմբագրին: Ներքին լուրեր: ԱՐՏԱՔԻՆ
ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ֆրանսիա: Թիֆլիս:—ՀԵՌԱԳԻՐ-
ՆԵՐ. —ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. —ԲԱՆԱՍԻՐԱ-
ԿԱՆ. Մատենագրութիւն:

ՀՐԵԱՆԵՐԻ ԶԱՐԳԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔ

Բարբարոս շարժումը, որ տեղի ունի այս
բօլէիս ամբողջ հարաւային Ռուսաստա-
նում ինչ պատճառներից առաջ եկաւ,—
մեր նպատակը չէ այստեղ քննելու: Պատ-
ճառները շատ բազմազան են, ուստի ժո-
ղովրդի ֆանատիկութիւնը մոլորական
կրօնի հետեւողների դէմ, հրէաների վերա-
բերութեամբ բացառական օրէնքները, ու-
րոնց զօրութեամբ հրէան իրաւունք չունի
ապրել ամբողջ Ռուսաստանում, այլ պետու-
թեան մի քանի նահանգներում միայն, այդ
պատճառով նրանց մի տեղ անչափ խմբվելը,
նրանց իրաւունք չունենալը հողեր գնե-
լու, նրանց ձեռքով ուստի ժողովրդի հարս-
տահարելը, նրանց միմիայն առուտուրով և
արդիւնադրութեամբ պարտաւելը, մամու-
լի մի մասի ուստի ժողովրդի մոլորականութեան
հրէաների դէմ անգաղար զբոսելը,
նոյն իսկ հրէաների սահմանափակ ընտա-
նական և հասարակական կեանքը, որի պատ-
ճառով նրանք դարձել են իսկականում
ուստի ժողովրդի հետ, նրանց իրաւունք չու-
նենալը գործ գնել իրանց մտաւոր ոյժերը
հասարակական և պետական այս կամ այն

ասպարիզում,—ահա այդ բոլոր պատճառ-
ները միասին վեր առած ճիշդում են և
վառ են պահում միշտ բուն ուստի ժողով-
րի և հրէաների մէջ յարաբերութիւնների
սաստիկ խորթութիւն և միջոց չեն տալիս
համերաշխութեան կապ հաստատել մի և
նոյն պետութեան համաքաղաքացիների
մէջ:

Ի՞նչ է եղել վերջին տարալի անցքերի
շարժումը, արդեօք յեղափոխականների
ստորերկրեայ պրօպագանդան, որոնց նպա-
տան է որքան հնար է աւելի խռովա-
կութիւն գցել Ռուսաստանում, թէ մասամբ
ժողովրդի ազդեցութիւնը, որ մի բաւ մի-
սի տեղ ընդունելով, հաստատեց էր որ
ինքն տեղութիւնը հրամայել է ջարդել
հրէաներին, թէ մասամբ և Գերմանիայի
հակահրէական ամօթալի շարժման օրի-
նակը,—մենք այստեղ քննել չենք կարող,
քանի որ վերջին օրերի տխուր անցքերը
կատարելապէս բացատրված չեն:

Բայց անհրաժեշտ է, որ հարաւային Ռու-
սաստանի մէջ պատահած հրէաների սար-
սափելի ջարդը ոչ թէ միայն կաղքատացի
նոյն իսկ հրէաներին, բայց հարուած կը
տայ և հարաւային Ռուսաստանի ամբողջ
առուտուրին, հարուած կը տայ և ուստի
առուտուրին և արդիւնադրութեանը առ-
հասարակ, արձագանք կունենայ և պետու-
թեան ներքին անտեսական կեանքի մէջ,
վառ ներգործութիւն կունենայ և Ռուսաս-
տանի արտաքին, միջազգային անտեսական
յարաբերութիւնների վրա:

Հարաւային Ռուսաստանում առուտուրը,

արդիւնադրութիւնը, ֆարքիւնները, վա-
ճառականութիւնը, բանկերը, բաժանորդա-
կան այլ և այլ ընկերութիւնները՝ հրէայ
ազգայնականութեան ձեռքում են: Պետու-
թեան մի մասի անտեսական դիրքը կապ
ունի նոյն պետութեան միւս մասերի ար-
տեսական դրութեան հետ:

Արդէն առուտուրը ընկած է հարաւա-
յին նահանգներում, առաջին հարկաւորու-
թեան միջոցների դնելը սաստիկ բարձրա-
ցել են, գլխաւոր ֆարքիւնները փակված
են, մեծ քաղաքների մի քանի բանկերը ար-
նանկանալու մօտ են, արտասահմանից դար-
բել են ապրանքներ բերելուց, ունեւոր հը-
րէաները, որոնց գործաբաններում հազա-
րաւոր մշակներ էին բնակում, զոհում են ի-
րանց գործերը և տեղափոխվում են ար-
տասահման, հարաւային Ռուսաստանի մի
քանի տեղերում ամեն տարի տեղի ու-
նեցող տօնավաճառները չը կայացան այս
տարի, հասարակութիւնը հանում է իր կա-
պիտալները մասնաւոր և հասարակական
բանկերից և տանում, դնում է պետական
բանկի բաժինները, Վիսկի մի բանկ օժան-
դակութիւն է խնդրում կառավարութենից,
արդէն լրագրիներում լուր է տարածվել որ
այս տարի Նիժնի-Նովոգորոդի տօնավաճառը
կայանալու չէ, և այլն:

Այդ տեսակ անցքեր, ուրեմն, ինչպէս
ազգայնականութեան մի մասի ջարդը միւս
մասի ձեռքով, ժամանակակից պետութիւն-
ների միջազգային յարաբերութիւնների մէջ
համարվում են կորստաբեր անտեսական
ձգնաժամեր և էժան չեն նստում նոյն իսկ
ազգայնականութեան ջարդող մասի համար:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՆՈՍ ԶՈՅՆ» Ս. Դանադիզեանի,
Մօսկվա, 1881 թ. գինը 2 ռ.

Այս օրերս հրատարակվեցաւ Մօսկվայում
վերս յիշված վերնագրով հայերէն մի գիրք,
351 երեւոյց բաղկացած, որ մեր կարծիքով, մի
գեղեցիկ բացատրութիւն է կազմում մեր ժամա-
նակակից գրականութեան մէջ:

Դանադիզեանի գիրքը կարգացվում է մեծ ու-
րախութեամբ, մինչև անգամ կասեմ յափշտա-
կութեամբ: Նա մեր արդեան հայ գրականու-
թեան մէջ այն կողմից բացատրութիւն է կազ-
մում, որ մեր գրականական պատմութեան մօ-
տիկ անցեալի անաչառ քննադատութիւն է: Նա
այն կողմից էլ բացատրութիւն է կազմում, որ
շատ հազիւ է պատահում որ մի հայ հրապա-
րակապէս հանդէս դուրս գայ մի ուրիշ հային
պաշտպանելու: Հային յատուկ է ցնի գցել
հայի երեւոյց, ինչքան բարձր էլ լինէր նա,
ոտնակոխ անել նրա պատիւը,— բայց ոչ թէ
պաշտպանել մի այլ հային...

Դանադիզեանի գիրքը արտայայտութիւն է
զարթնած հասարակական իր դժմասնքի, դա
մի բողոք է, խղճմանքի մի աղաղակ է ընդ-
դէմ գրադարութեան ու բամբասանքի, սև նա-
խանքի, քսութեան, կեղծաւորութեան և խա-
ւարասիրութեան:

Խօսքը պ. Ալեքսանդր Երեւանի յօդուածի
վրա է, որ նա հրատարակեց «Փորձի» մէջ 1879
թ.ին Ստեփաննոս Նազարեանցի մասին:

Բամբասանք և գրադարութիւն ենք ասում,—
որովհետեւ Դանադիզեանը չօգտվելի փաստերով
ցոյց է տալիս, որ Երեւանը յեղաշրջում է և
աղաւաղում է խօսքեր և իրողութիւններ Նազա-
րեանցի կենսագրութեանը գրելու ժամանակ:
Եւ նախանք,—որովհետեւ «Փորձի» աշխատակիցը
ամեն ճիշդ է թափում ցոյց տալու համար որ
Նազարեանցը ոչինչ նշանաւոր բան չարդիւնա-
բերեց իր ամբողջ գործունէութեան ժամա-
նակ: Գրութիւն,—որովհետեւ ազնիւ պարօնը,
ինչպէս Դանադիզեանը նրան անդադար ա-
նուանում է իր զրքի մէջ, ջանում է իր յօդ-
ուածով հաճելի լինել այն պարօնների մի
յայտնի խմբին, որոնք միշտ եղել են Նազա-
րեանցի ունեւոր թշնամիներ և աշխատել են
նրան մատնել, նրան վնասել: Կեղծաւորութիւն
և խաւարարութիւն,—որովհետեւ Երեւանի կա-
մնում է իր գրութեան մէջ երբեք առաջադէմ
նոր, ազատամիտ ուղղութեան տէր մարդ, յան-
դիմանում է մինչև անգամ Նազարեանցին որ
սա չէր հետեւում իր ժամանակակից ուստի առա-
ջադէմ մամուլի ոգուն և մի և նոյն ժամանակ
պախարակում է Նազարեանցին նոյն իսկ նրա
բոլոր առաջադէմ գաղափարների համար, համա-
բերել նրանց ազգի համար ամենավնասակար
գաղափարներ:

Ահա ինչ տպաւորութեան տակ է լինում
և ինչ կարգաւորութիւնների ու համոզմունքների
է գալիս ընթերցողը, Դանադիզեանի գիրքը ամ-
բողջապէս կարգաւորեց յետոյ: Գա ճշմարիտ է
մի պոլեմիկական խիստ, անողորմ գրութեան է,
բայց ոչ թէ մեր հայոց միւս պոլեմիկական
գրութեան նման, որոնց մէջ տիրում են դար-
դակ խօսքեր, կիրք, ապացոյցներից զուրկ մեղ-
քեր,—բայց մի ծանր, յարգելի աշխատանք, որ
գրելու համար, երեւում է, հարկաւորվեցաւ շատ
ժամանակ և գործի խղճմանաւոր ուսուցման:

ՆԵՐԳԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

«ՄԱՍԻՍ» ԼՐԱԳԻՐՑ

Ռուսաստանէն հասած վերջին լուրերէն
կիմացուի թէ Ս. Էջմիածնի Ա.Հ. Կաթո-

տուեցին հայոց կաթողիկոսին մի պաշտօնական
թուղթ միմիայնութեանը, որով կաթողիկոսը
խնդրում էր կառավարութեանց դադարեցնել
«Հիւսիսային» հրատարակութիւնը, որպէս վը-
նասակար հրատարակութիւն ազգի և եկեղեցու
զուլութեան համար:

Ահա Դանադիզեանի գրքի պատմական մասի
կարճագոյն բովանդակութիւնը:

Կրքերը հանդուստացան Նազարեանց յետ քաշ-
վեց գրական ասպարիզից. վերջապէս 1879
թ.ին նա վախճանվում է:

Չէ անցնում մի վեց ամիս և «Փորձ» ամսա-
գիրը իր աշխատակից Երեւանի յօդուածով նո-
րոգում է այն բողոք գրադարութիւնները և կեղ-
տատութիւնները արդէն մեռած Նազարեանցի
դէմ, որ այդ նշանաւոր գործող կրքի իր կենդա-
նութեան ժամանակ իր խաւար թշնամիներ
իւրից:

Բայց Երեւանը խորամանկութեամբ է ըսկ-
սում գործը: Նա կամենում է ցոյց տալ որ
հետեւում է ոչ թէ այն առաւել, որ ասում է
«մեռածների մասին կամ ոչինչ, կամ լաւ»,
բայց այն աւելի ժամանակակից առաւել, որ
ասում է «մեռածների մասին ճշմարտութիւն»:

Ահա ինչ է ասում նա:

Հալիւ թէ վեց ամիս կայ Նազարեանցի վախ-
ճանելու օրից և դեռ չէ անցած ուշուտ չէ անց-
նելու այդ կորուստի ընդհանուր պատճառած
ցաւը, դեռ հայոց եկեղեցիներում կատարվում
է նրա հոգեհանգիստը ու վառ է նրա խոնկ ու
մոմը և ահա մենք վստահանում ենք ամենայն
խստութեամբ և անաչառութեամբ քննու-
թեան տակ ձգել հանգուցելու գրականական
բողոք գործունէութիւնը:

Դանադիզեանի գրքի մէջ բերած օրինակներից
երկու երեքը բաւական է ցոյց տալ համոզվե-
լու համար, որքան խիստ և անաչառ է Երե-
ւանը: Ահա ինչ է ասում Դանադիզեան:

Առաջին երկու երեք տողը, որ Նազարեանցի:

դիկոնս, ի ցաւ արտի բոլոր Հայոց, Ռուսիոյ
կայսեր սպանման լուրը լսելէն ի վեր Հիւ-
ւանդացած է: Կը պատմուի թէ բոլորովին
առանձնացած է Վեհարանին մէջ, և քովը
մի միայն Մանկունի եպիսկոպոսը կը յա-
ճախէ: Իսկ բոլոր միաբանք, նոյն իսկ բը-
ժիշկն անգամ, Մանկունիին կողմէն արգելի-
ուած են հիւանդին քովն երթալ:

Վեհ. Հայրապետին այս ցաւալի կացու-
թիւնը լսելով սաստիկ զգածուած են Ռու-
սիոյ ազգայինք և չին կարող բացարձակա-
պէս իրենց ցաւն յայտնել, քանի որ Էջ-
միածնի Անիօզն իսկ կը լռէ այս մասին և
պաշտօնական տեղեկութիւն չը հրատարա-
կէր: Մանկունի եպիսկոպոսը բարեպատեհ
առիթմ համարելով Վեհ. Կաթողիկոսին
հիւանդութիւնը կը ծածկէ, և ամենայն
ինչ կը գործէ յանուն նորա: Մանկունիին
Վեհափառ Կաթողիկոսին անուամբ Կաթո-
ղիկոսութիւն կընէ և ապօրէն հրա-
մաններով և անօրէնութեամբ դրամ
գրկելով, իւր ապագայն կապահովէ Կ. Պո-
լիս չուելու համար: Այսմ ապացոյց են
շատ մի թեմական Առաջնորդ եպիսկոպո-
սաց և վարդապետաց յեջմիածին կոչուիլն,
և նոյն վիճակաց եկեղեցական, դպրոցական
և այլ հասութիւնք ուղղակի ի Վեհարան
պահանջութիւն և վիճակային դպրոցաց ան-
խնամ մնալն:

Ըստ մեզ՝ Կ. Պոլսոյ Ազգ. վարչութեան
և մանաւանդ Ս. Պատրիարքին անհրաժեշտ
պարտաւորութիւնն է՝ ապահով միջոցնե-
րով ստուգել այս տխուր կացութիւնն, և
ընդհանուր ազգին ուշադրութիւնն հրա-
ւերել Վեհ. Կաթողիկոսին ամենացաւալի
և անախարհ հիւանդութեան և Էջմիածնի
վտանգալից կացութեան վերայ, վասն զի
Կաթողիկոսին հիւանդութիւնն, եթէ ըս-
տոյց է, առաւել փնասկար է ազգին՝ քան
թէ նորա վախճանումը: Կարծեալ կա-
սեմք, եթէ ստոյգ են այս տեղեկութիւնքը,
ազգը պարտի աճապարել ապահովելու Էջ-
միածնի Կաթողիկոսութեան վարչական
գործոց վիճակը. վասն զի Էջմիածնի բոլոր

իրաւունքները կրնան վտանգի հանդիպիլ,
և այնուհետեւ ազգին ամեն ջանքն ու աշ-
խատութիւնը կարող չը լինին եղած ծանր
փնասները դարմանելու:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Լէնկորան, 4 մայիսի

Կը խնդրեմ սոյն նամակովս ուսումնաբ ցուցակն
նուիրատուաց հանդերձ 299 թուրք գումարի, որը
ժողոված է Ջիբրիլեարում և նորա սահմաննե-
րում եղած անձինքներից, Տէր Գովհանէս Մկր-
տիչեան Եղնեանցի ձեռամբ, յօդու Տաճկաս-
տանի սովեալ հայերի և կը խնդրեմ դրամները
հասցնէք ուր հարկն է, իսկ ցուցակը նուիրա-
տուաց բարեհաճեք տպագրել ձեր պատուական
ազգային լրագրումը, ի միանություն նուիրա-
տու անձանց:

Ստեփաննոս Տէր Օհանեանց 15 ռ., Աբրահամ
Գովհանէսեան Վրկապետեանց, Աղեքսանդր Գարու-
թիւնեան Ղուկիսեանց, Գովհանէս Մկրտիչեան
Եղնեանց, իւրաքանչիւրը 10 ռ., Աղան Բուլ-
ճեանց, Միրզա Բարաթեանց, Գովհանի Բաբայով,
Կոնստանտինոս Մարտիրոսեանց, Իօսիփ Քյ-
րուտ, Կոնստանդին Ղարապիօղլեանց, վրացի Դան-
դուրով, Գայանէն Ղազարեանց, Առաքէլ Պետ-
րոսեանց, Սիմէոն-Սերգէյեան Գովհանէսեանց,
Աղեքսանդր Սուքիասեանց, Գարութիւն Գար-
լապետեանց, Աստուածատուր Ղուկասեանց,
Տապալե Բաբայով, Բիզիլար Բաբայով, Աբրահամ
Նապիբեանց, Գովհանի Դատուրեանց, իւրաքանչիւրը
5 ռ., Կարապետ Սարգիսեան Մա-
րութեանց 15 ռ.: Գայանէն ունի 4 ռ., Աստուա-
ծատուր Սարգիսեանց, Անդրէաս Հայրապետեանց,
Գրիգոր Բալասանեանց, Զաֆար Հալիլ օղլի,
Խորով Սարգիսեանց, Գովհանէս Բաղդեանց,
Լիզա Բիշա Սիւնի, Իօսիփ Մարաբե, Տափեօն
Փինտեյե, իւրաքանչիւրը 3 ռ.: Մկրտիչ Թու-
մանեանց, Գրիգոր Գալիբեանց, Խորով Թամա-
ղեանց, Միրզա Արզումանեանց, Հայրապետ Խու-
րապիլեանց, վրացի Գան, Սոլա-Մասի Մահ-
մադ Բիզա օղլի, Թաղէս Զինապետեանց, Գով-
հանէս Մկրտիչեանց, Բաղիշ Ներսիսեանց, Թու-
ղէս Վալիբեանց, Դասան Զաֆար, Գովհան-
էս Մնացականեանց, Ղուկաս Աբրահամեանց,

նշանաւոր տղերք, ակամայ մեր ռախմանից տա-
րու է վաղուս. որքան երազայեց խաբէու-
թիւն է պատճառում մարդու խօսքը, երբ դա
զուշակ է հանդիսանում ազգի տրամադրու-
թեան ու պահանջներին, Հայոց եկեղեցին՝ վա-
ռած ճանքով բարեբաւում է. «Կատեան, Տէր,
գայնտակի, ոչ զատեան զիս».— և պ. Երեմիայի
հրամանատար խմբակիրը իսկայն իմացաւ ժո-
ղովրդի տրամադրութիւնը և յարցոյց Նազա-
րեանցի խնդրքը. ինքն հրամանատարը ան-
ձամբ չը մասնակցէ, այլ պատուիրէ իր
թիկնապահ օգնականին, որ դա արտասովոր ժո-
ղովրդի աղօթքը խեղդէ նոյն հանգուցիւր յի-
շատակի համար: (Եր. 108):

Երեմիայի նոյն միջոցներ է գործ դնում Նա-
զարեանցի գէմ, ինչ որ գործ են դնում բոլոր
մարդիկ, որոնք ամբօրի մուրաւորութիւնից և
խաւարաւորութիւնից չանձիւ են կամեում: Նա-
զարեանց պաշտպան է հանդիսանում արդարու-
թեան և մարդասէր զգացումները, նա յայտնում
է այն միտքը որ ազգութիւնը և հաւատը տար-
բեր բաներ են,—Երեմիայի գգում է նրա երե-
սին յանդիմանութիւն ազգի մէջ կրօնափոխու-
թիւն մտցնելու ցանկութեան մասին: Այդ հար-
ցի վերաբերութեամբ խորհուրդ ենք տալիս ըն-
թեցողին կարգաւ Շահադիղեանի գրքի 243 երե-
սից սկսած մինչև 256 երեսը:

Յետագայէ, խաւարաւոր կուսակցութեան ներ-
կայացուցիչ հանդիսանալով, կամենալով հաճել
լինել մի յայտնի թանձրամիտ կուսակցութեանը,
հպատակելով իր խմբակրի հրամաններին խա-
տառակելու Նազարեանցին և ցուց տալու նրան
ազգի և եկեղեցու համար վերին աստիճանի վը-
նասակար, աչգալիսով նպատակ ունենալ պղտոր
ջրում ձուկ որսալ և գրգռել խաւար ամբօրի
մուրաւորութիւնը այն մարդու դէմ որ մեռած
լինելով այլ ևս չէ կարող իրան պաշտպանել
յարձակմունքների դէմ, «Գործի» աշխատակիցը
յանգգնում է մի և նոյն ժամանակ աղատամու-
թեան դիմակը երեսին ծածկել և միազարդել Նա-

զարաւոր Հայրապետեանց, Սերգէյ Հախումեանց
իւրաքանչիւր 2 ռ., Ս. Կուլիցին, Սերգէյ Կյ-
րով, Առաքէլ Ղազարով, Առաքէլ Բանիսեանց,
Սարգիս Բարապետեանց, Միքայէլ Մկրտի-
չեանց, Գէորգ Ղուկասեանց, Վրկապետ Արզու-
մեանց, Խաչատուր Ստեփանեանց, Առաքէլ Գով-
սեփեան իւրաքանչիւր 1 ռ., Ս. Կարապետ 40
կ.: Բնագրման է 230 ռ. 40 կոպ.:

Փոստի ծախան ժողովակալ գումարից դուրս հա-
նելով 1 ռ. 40 կոպ., կը մնայ ուրեմն 229 ռ,
որը սոյն ծրարով ուղարկում եմ:

Ստեփաննոս քանանայ Տէր-Ստեփաննոսեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մայիսի 14-ին Նորին Կայսերական Բարձրու-
թիւն Մեծ Իշխան Կոնկասեան Փոխարքան հա-
սել է Թիֆլիս:

Պ. Շահադիղեանցի «Հրապարակախօս Ջայն»
գիրքը հնչելու ցանկացողը կարող է գիտել իրան
հեղինակին հետեւալ հասցեով. «Москва, Ар-
мянский переулок, Лазаревск. Инстит. Сум-
бату Шах-Азизу.» Գիրք ամեն տեղ 2 թուրք է:

«Բեզու Հայաստան» լրագիրը հաւատացնում
է որ այն լուրը թէ Գորու մօտ գտնված վրա-
ցախօս Ուլլիսցիիէ հայ գիւղը դիտաւորութիւն
ունի ընդունել ուստադաւանութիւնը, սխալ է:
Բայց մեզ հաստատ յայտնի է որ բացի մեր
խմբագրութիւնից տեղական և մի քանի միւս
խմբագրութիւններն էլ ստացել են այդ մասին
թղթակցութիւններ, որոնց մէջ հաղորդում են
թէ այդ գիւղը արդէն ներկայացրել է կրօնա-
փոխութեան մասին խնդրք վրաստանի Եկեղե-
րիս:

Յիշեցնում ենք մեր ընթերցողներին որ «Մը-
շակի» խմբագրութեան մէջ ընդունվում են
նուիրատուութիւններ յօդու այն որբանոցի որ
պիտի հիմնվի թիֆլիսում հանգուցիւր կայսր
Ալեքսանդր II-ի անունով: Նոյն որբանոցի հա-
մար նուիրատուութիւնները ընդունվում են և
պ. Կասեմովի առաւորական տան մէջ, որ

դարեանցին որ սա չէր հետեւում իր ժամանակի
առաջադէմ ուսու մամուլին: Ահա ինչ ենք կար-
դում Շահադիղեանի գրքում:

Գրեական յանգուցու համարելով Նազարեան-
ցին ազգի պատմութեան և եկեղեցու առաջ, պ.
Երեմիայի անցնում է դէպի Նազարեանցի գոր-
ծունէութեան ստացուածքը և մի մի չարագա-
տում է նրա խաղաղութեան աստիճանները, Սեր-
նակի համար նա տուում է. «Այդ դիտաւորանք
Մոսկովայի նման քաղաքում նստած, աւելորդ է
համարում մինչև անգամ ուսու դրականութեան
կրօնաւորութիւնը դարձնել, այն ինչ այդ մի-
ջոցներում իսկ ուսու պարբերական հրատարա-
կութիւնը, օրինակ «Современник» և «Русск.
Вѣстн.» մինչև 1863 թ., այնպիսի առաջադէմ
և նշանաւոր ընթացք ունէին, որ արժան էր դո-
ցա հետեւի: Բայց այդ նշանաւոր առաջադէմ
ընթացքին հետեւ է Նազարեանցը և ոչ պ. Ե-
րեմիայի որ երկու բուլէ առաջ հայոց եկեղեցու
խաւարեան պաշտպանող համարից նրանց, որոնք
հինգ ամբողջ օր մեռելի մարմինը խաչատուակե-
ցին Կ. Պոլսի փողոցներում: (Եր. 257):

Շահադիղեանի գիրքը ոչ թէ միայն այն կող-
մից հետաքրքիր է, որ ծանօթացնում է մեզ Նա-
զարեանցի ամբողջ գործունէութեան հետ, վն-
րականցեցնում է ուսուկիս արած ճշմարտու-
թիւնը, բայց թանկագին է մեզ համար և այն
պատճառով, որ արդարեւ է մի շատ հաղապիւտ
յարկութեան մի միջ. Հայի մէջ հերոսու-
թիւն ասված զգացմունքը շատ քիչ է պատա-
հում, հայր աւելի հակված է ամեն բարձր, յար-
գելի, մաքուր, պաշտաւ երեսից աղտոտելուն,
քան թէ հերոսաբար պաշտպանելուն: Մասա-
ւանց թանկ պիտի լինի իւրաքանչիւր հալի հա-
մար Շահադիղեանի հերոսութիւնը, քանի որ նա
աներկիւր հանդէս է դուրս գալիս պաշտպանե-
լու երեցեանցին այն մարդու դրով զրպարաված
և ցեխաւորված մի արդէն մեռած, յարգելի գոր-
ծիչի յիշատակը, որ ալ ևս ինքն իրան չէ կա-
րող պաշտպանել այն խաւար և ժանդոտ նա-
խանձով լի կուսակցութեան դէմ, որի միայն

գտնվում է երեսնեան հրապարակի վրա, Զա-
կելու տունը:

Մեզ խնդրում են յայտնել որ այս օրերս լոյս
տեսաւ Շուշու քաղաքում պ. Տիգրան Նազա-
րեանցի հրատարակութիւնների երկրորդ գրքոյ-
կը՝ «Պոլսեան ուսուցչի օրագրից» վերնագրով,
գործ Լիւովսի: Գրքոյից զինն է 20 կոպէկ:
Հասցէն. Шуша, Тиграну Назарянц.

Մեզ գրում են հետեւալ Սուխումից. «Սի-
նօպի կողմերից հայ հոգաբարձ բնակիչ-
ները, չը կարողանալով համբերել իրանց դրու-
թիւնը Թիւրքիայում, ստիպվում են գաղթական
լինել և առաջատուսու որ մի նաւով գալիս են
Սուխում, բայց երեք օր չարունակ մնում են
նաւի մէջ, հրաման չը ստանալով ափ իջնել:
Նաւի մէջ երկու յոյ կանայք ծնում են: Վեր-
ջապէս երեք օրից յետոյ հեռագրի հրամանով
թոյլտուութիւն են ստանում ափ իջնել, բայց
գաղթականները մնում են բաց օդի տակ, տեղ
չունենալով պատասպարվելու: Խնդրում ենք հայ
եղբայրներից չը զանաւն այդ գաղթականների
մասին հոգաւու և նրանց մի բերրի տեղ շնորհե-
լուն աշխատել:»

«Agence Russe» լրագիրը հերքում է որ ուսու
կառավարութիւնը խառնվելիս լինէր Բօլշա-
րիայի ներքին գործերում:

«Русский Курьер» լրագրում կարդում ենք
որ կոմս Կուսայով կուղարկվի հարաւային Ռու-
սաստանը, աչքուդ պատահած անկարգութիւն-
ները քննելու համար: Հրէաների Հարդը պատ-
ճառեց Կիւմիի նահանգին 1,137,800 ռ. փնաս:

Մայրաքաղաքի լրագիրները լսել են, որ թա-
ղաւորական պան կին, Գէտէ Գէշիման, որի մահ-
վան պատի կատարելու, ինչպէս յայտնի է,
յետաձգվեցաւ նրա յղութեան պատճառով, այժմ
բանտում կալանաւորված լինելով, վիճել է ե-
րեխային:

«Спб. Вѣд.» լրագիրը հաղորդում է որ Մեծ
Իշխան Կոնստանտին Նիկոլաւիչ մայիսի 11-ին
ուղևորվել է Կրիմ:

արտայայտել լինելու յանձն էր առել Երեմիայի:
Լրագրական յօդուածի տահմանափակ դիրքը
մեզ թոյլ չէ տալիս աւելի քաղաւածներ անել
Շահադիղեանի համակրելի, հետաքրքրական,
յարգելի աշխատանքից, և այդ պատճառով խոր-
հուրդ ենք տալիս իւրաքանչիւր հային գինել
«Հրապարակախօս Ջայն» գիրքը և կարգաւ նը-
րան միւս ուշադրութեամբ, Գրքի ոճը թիֆլիս և
զուրեկան է և 351 երեսից բաղկացած հաստ գիր-
քը շատ հեշտութեամբ և շուտով է կարդացվում:

Վերջացնում ենք մեր յօդուածը արտասովորով
այստեղ Շահադիղեանի գրքի հետեւալ վերջին
տողերը:
«Նա գիտեմ որ մարդկութիւնը, եթէ ոչ շարու-
նակաբար, բայց մշտապէս առաջ է գնում և
մննք, որպէս մի փոքրիկ հասարակութիւն, մար-
դաւոր դարուս օրէնքով ապահովված, չը պիտի
զաղարկէր այդ առաջադիմութեան ճանապարհ-
ները: Սակայն ևս մի բան ևս գիտեմ. ձեր մաս-
ւորական սովորութիւնները, ապառավոր պէս
կարծրացած ձեր մէջ, արդէն ստացել են իրանց
հասակը և ձեր և փոփոխվել այլ ևս կարող չեն.
իմ միակ յոյսս է այն մանուկ ազգը, որի կեն-
դանութեան տերները ահա սկսում են կանա-
ւալ և այնպէս մեծ արտոնութիւն կայ սըր-
չել. բայց և այնպէս մեծ արտոնութիւն կայ սըր-
տիս վրա. ևս մտածում եմ որ այդ տերներէից
շատերը, զեռ ծաղիկ ու պողով չը հասած՝ նոյն յի-
տադիմութեան հիւսիսից պիտի գերդնեն ու գե-
տիւն ընկնին: Ուրեմն մնում է ինձ դողդոջուն
քայլերով մօտենալ այն աղիւս շրջանին, որ բաղ-
կացած է մի փոքրաթիւ, բայց աղիւս և նազելի
անձներից, որ ընդունակ է ճանաչել իր առօրէն-
ական չարն ու բարին և զին գինել իմ այն հաս-
տիկութեան խորհրդածութեանս: Եւ Աստուծոյ օրհնութիւնը
անպակաս լինի դոցանից:»

«Հրապարակախօս Ջայն» գիրքը բաղկացած է
չորս յօդուածներից և ունի սկզբում Ս. Նազա-
րեանցի պատկերը:
Ցանկալի է որ ամեն մի հայ, որ չէ պատկա-
նում խաւարաւորների նախնիին, իր սեղանի վրա
ունենար այդ գիրքը:

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

ՎԻՆՆԱՅԻ ՄԵՐԵԼ (աթուղներ և բաղադրուներ) ծախվում են մեծ քանակությամբ և մանր, միջև փողոցում կատարվող փողոցի անկիւնում ՄԻ-ԲԱՅԵԼ ՏԵՐ-ՆԻԿՈԳՈՍՅԱՆԻ պահեստում:

Օտարաբաղադրող կարող են դիմել այս հասցեով: **Тифлисъ, Михаилу Н. Теръ-Никогосову.**

2—150

Թիֆլիսի հայոց ծխական ուսումնարանների ներկայ 1881 թ. տարեկան հարցաքննու-
թիւնները

Մայիսի 22 և 23-ին	Կաթողիկէ Ս. Գէորգ եկ. ուսումն.
" 25-ից—30-ը	Հաւարարի Մարիամեան օր. ուսումն.
" 28 և 29-ին	Կուկիու Թանդոյեան օր. ուսումն.
" 30-ին	Հաւարարի Ս. Մինաս եկ. ուսումն.
Յունիսի 1 և 2-ին	Կուկիու Ս. Աստուածածին եկ. ուսումն.
" 3 և 4-ին	Ջորաշէն եկ. ուսումնարաններում:
" 5-ին	Շամբուկցոց եկ. ուսումնարանում:
" 6-ին	Ջորաշէն Ս. Գէորգ եկ. ուսումնարանում:
" 8-ին	Ս. Կարապետ եկ. ուսումնարանում:
" 9-ին	Չուղուրէթի Ս. Աստուած եկ. ուսումնարաններում:

Թեմական վերատեսուէ Բարխուդարեանց

Արդէն ուղարկւեցաւ իւր բաժանորդներին **ՐԱՅՅԻԻ ԽԵՆԹԸ**՝ անու-
նով փառաստուծ իւնը: Նոր գնել ցանկացողներին խնդրում ենք դիմել ՇՈՒՇԻ,
կամ ուղղակի հրատարակչին, կամ Մահաթի-Յակոբեանցի տպարանը: ԲԱՅՈՒ
պ. Ալեքսանդր Թարխանեանցին, ԹԱՐՎԷՁ՝ պ. Գրիգոր Բէջանեանցին:
Հրատարակչի հասցեն. Шуга, въ конторѣ Арунянца АБЪЛУ АП-
РЪСЯНЦУ.

Մամուլի տակից դուրս եկաւ և վաճառվում են **Կենտրոնական Գրադաճառանո-**
ցում հետեւեալ գրքերը:

1. Հայր և Հայ առաքանը օտարներին աչքում, հրապարակական դա-
սախտութիւն ընթերցուած Թիֆլիսի ժողովարանում մայիսի 17-ին 1879 թ. Արդար
Յոյհանէսեանի. Թ. 1881 թ. գ. 30 կողմ:
2. Մտաւոր Ֆիզիքական և բարոյական ինքնակրթութեան
մասին, խորհուրդներ այն երիտասարդներին, որոնք կենքի տապալկէր մտնում և ցան-
կանում են կանոնաւորապէս պատրաստուիլ ուսումնական և հասարակական գործու-
նէութեան համար. հեղ. Ջոն Սալաթա Բլեկլի, թարգ. Գր. Շահբաղդեանց Տ.
1881 թ. գ. 60 կ.
3. Հենչէլի. Բանաւոր և գրաւոր հաշուելու խնդիրներ ծխական դպրոցների
համար փոխադրեց Ս. Մանգինեանց 1-ն և 2-դ տարի, Թ. 1881 թ. գ. 40 կ.
4. Քնար Ժողովրդական երգեր հեղ. Խաչ. Տէր-Խաչատրեանց, Երևան 1880
թ. գ. 45 կ.
5. Նոյն տեղը վաճառվում են հետեւեալ գրքերը:
6. Մարկոս Աւրելիոս կայսեր իմաստասիրական և խրատական թղթերը, Վե-
նետիկ գ. 1 ր. 50 կ.
7. Բիւլլէնտ. Պատմական վիպասանութիւն Ք. Վ. Սէդիկին Գաղղիացոյ
Վենետիկ գ. 1 ր. 50 կ.
8. Մադալեն. Պատմական վիպասանութիւն Պ. Յուլիոսի Սանտոյ. անգամ Գաղղիայ
Ճեմարանին, Վենետիկ գ. 1 ր.
9. Սոյր. Կենսերի քերթուած ի մահն Արիլի թարգ. Հ. Մանուէլի Վ. Ջախ-
ջախեան Վենետիկ գ. 1 ր. 75 կ.
10. Ֆենելոնի Արեւմտե Տեղեւանայ, թարգ. Եղեալադայ Վ. Հուրմուզեան Արե-
ւայ. Շիրակայ Վենետիկ գ. 3 ր. 50 կ.
11. Առաք. Եղովրոսի, թարգ. ի գաղղիական լեզուէ Հ. Մինաս Վ. Բժշը-
կեան Վենետիկ գ. 2 ր. 50 կ.
12. Յուլիոսի Կեսարու յիշատարանը գաղղիական պատերազմին, թարգ. Հ. Ար-
սենի Կ. Բաղրատուեայ Վենետիկ գ. 1 ր. 75 կ.
13. Աշխարհագրութիւն հին և նոր Հայաստանեայց գաղատանց տղայոց հայոց
համար Հ. Մանուէլ Վ. Քաջունի Վենետիկ գ. 1 ր. 50 կ.

Օտարաբաղադրող ծանապարհի ծախք են վճարում իւրաքանչիւր րուբլուն 10
կ. առանց փողի պատուէրները չեն կատարվում:

2ը նայելով մաքսերի աւելանալուն տպարանները առաջվայ գներով կը ծախվին.
ԿՈՆԳՈՐԹԵՑ 1 ր. 5 կ. և 1 ր. 10 կողմ, շատ լաւ **ՄՕՆԻՆԳ** 1 ր. 20 կ. և
1 ր. 40 կ., հիւնալի **ԿԱՅՍԱՌԻ** 1 ր. 60 կ. և 1 ր. 80 կ. և **ԱՄԵՆԱԼԱԻ**
ԹԵՑ 2 ր. առանց թղթի: Անգլիական բէլգիկներ 4 ր.—40 ր. և հրացաններ 20
ր.—200 ր. Անգլիական խանութի մէջ: Գործակալութիւն **ԲԱՐՆԱԲԻ ԹԱՄԲԵ-**
ՐԸ, Ջոնսոնի **ԿՈՂՊԵՔՆԵՐԸ**, Տուրնօրի **ԳՐԻՉՆԵՐԸ** և Էկստրակտ կակաո-
շօկօղորի ծախելու համար, որոնք փարիզի հանդիսի ժամանակ ոսկէ մեդալ ստացան:
ՀՈՏԱԻԷՑ ԹԵՑԻ ՖՈԻՆՏԸ ՊԱՏՈՒԱԿԱՆ ԹԵՑԱՄԱՆՈՎ 1 ր. 65
կ. և առնալու 2 ր. 30 կ.: Վաճառականներին օգտաւէտ է մեծ քանակութեամբ
ապրանքներ առնել Անգլիական խանութի մէջ: Ամբողջ հազուստ 15 ր., կոնֆետներ
հազի գէմ 60 կ. ֆունտը:

76—100

144 Արծրունու գալէրէա 144
ամենաէական պահեստ
մերէլի և հալելիներ:

Թիֆլիսում կազմվում է «Մարմամարդական
ընկերութիւն» (Гимнастическое общество), որի
նպատակ է տալ իր անդամներին միջոց վարժ-
վելու մարմամարդութեան սրախաղութեան
(фехтование) և հրացան արձակելու մէջ, քա-
ղաքից դուրս դրոսանքներ և ուրիշ թոյլ տված
զուարճութիւններ անել, որոնք զարգացնում են
ֆիզիկական կարողութիւնը:

Ընկերութեան կանոնադրութիւնը տէրութիւ-
նից արդէն հաստատված է և տպված է № 90
«Кавказ» լրագրի մէջ, ապրիլի 25-ին:

«Մարմամարդական ընկերութեան» անդամ
գրվել և տարեկան 10 րուբլի վճարել կարելի է:
1) Փոխարքայի պալատը. կառավարութեան
դեպարտամենտում, կարլ կարթովի Կեստերի
մօտ, ամենայն օր 11 ժամից մինչև ժամը 3 ցե-
րեկվալ:

2) Վիկտոր Ալէքսանդրովիչ Կիսկելստի մօտ
6-ից մինչև 8-ը երեկոյեան, Թամաշևիլի տանը,
Սոլդատսկի բաղարի վրա:

3) «Кавказ» լրագրի խմբագրութեան մէջ:
4) Ալէքսանդր Ալէքսանդրովիչ Իրոնսի մօտ:

Միևնախելովայա փողոցի վրա, առաջական մա-
զաղխում:

Ն Ե Ն Թ Ը

ԱՐԿԱՍՏԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ՌՈՒՐԲԱԿԱՆ
ՊԱՏԵՐԱՋՄԵՑ ՀԵՂԻՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ՐԱՅՅԻԻ

Տպված մաքուր թղթի վրա, գիրքը բաղ-
կանում 400 երեսից: Թիֆլիսում ծախվում է
«Մշակի» խմբագրատանը, «Կենտրոնական
գրադաճառանոցում», «Կովկասեան գրա-
վաճառանոցում» պ. Զաքարիա Գրիգորեան-
ցի մօտ, և պ. Կ. Շահինեանցի, Բօզար-
ջեանցի, Հովսէփեանցի ծխատոմար մագաղին-
ներում:

Գինն է 1 րուբլ 20 կողմ:

ԱՐԿԱՍՏԵՐԻ զալէրէում յուլիս ամսից
վարձով տրվում է ՌԱՏՐՈՒՆԻ մօտ եղած
բուֆէտը և ընտրանքը: Յանկացողները
թող դիմեն Արծրունու գալէրէայի կան-
տօրա:

9—10

**ԻՆՉ Է ՊԱՏՃԱՌԸ ՈՐ ԱՆԳ-
ԼԻԱԿԱՆ ՄԱԳԱՋԻՆԸ** ծախվում
է այժմ այնքան մեծ քանակութեամբ թէյ
և այլ ապրանքներ: Որովհետեւ այդ մա-
զաղինը ստանում է թէյ ուղղակի պան-
տաօրներէրց, առնում է բոլոր ապրանքները
ուղղակի գործարաններէրց և բաւականա-
նում է փոքր շահով: Այդտեղ կայ սովո-
րաբար 50,000 ֆունտ թէյ առաջին տե-
սակի, կակաո և շօկօղա-Փրայ, մուրաբա
և կօնֆէկաներ 25% աւելի էժան, քան թէյ
ամեն տեղ, անկողիններ, հրացաններ, ըն-
կողներ, կողպէքներ, մատուցարաններ, ա,
մաններ, դանակներ, գդալներ, թէյաման-
ներ, բաժաններ, թմաքեր, գուլպաներ
կանանց և տղամարդկանց, թաշկինակներ-
մակինաօշներ, կալենկօր, թուղթ, մատիա-
ներ, տետրակներ, գրիչներ ամեն ձեռքի
համար և այլն, 20 մինչև 40% աւելի է-
ժան քան թէյ ուրիշ տեղ: Արծրունու
գալէրէում:

100—98

Въ Редакціи газеты

«МШАКЪ»

Продается

„ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНИЕ
ТУРЕЦКИХЪ АРМАНЪ.“

Д. Григорія АРЦРУНИ.

Брошюра напечатана въ Москвѣ.

Цѣна 25 коп.

ՎԱՃԱՌՈՒՄՆ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ
ՄԵՋ ԶԱՐԻՆԱԿԱՎՈՒՄ Է ՏՐԺԷ՝ միջինա-
ներ 1 ր., ԲԱՌԱԿՆԵՐ 12 կ., ՋՐԱՄԱՆԵՐ
50 կ., հրացաններ 20—100 ր., ՄԱՏՈՒ-
ՑԱՐԱՆԵՐ 5 կ. մինչև 5 ր., ՄԱՃԱԿԱՆ-
ՆԵՐ 5—50 ր., Ժիւններ 75 կ., փարսիկ-
ներ 4 ր., ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՀԱԳՈՒՍՏԵՐ 1 ր.
տղամարդկանց 14 ր., ԳԼԽԱՐԿՆԵՐ 1
րուբլ, մակինաօշներ 6 ր., հին պօրովէյն
և խերես 1 ր. 20 կ. շիշը, կօնիակ առա-
ջին տեսակի 1 ր. 75 կ., ՊԻՎՈՒԼԻ 50 կ.,
թէյամաններ 25 կ., ՊԱՏՈՒԱԿԱՆ ԹԵՑ 1 ր.
40 կ. առանց թղթի: Ծախվում են ԱՆ-
ԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ ՄԵՋ: ԱԼԲՈՄՆԵՐ շատ
էժան: 13—15

**ՄԻՆՉԵՆ 1881 ԹՈՒԱԿԱՆԻԱՊ-
ՐԻԼԻ ՎԵՐՋԵՐԸ ՇՈՒՇՈՒՄ
ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԵՆ ԱՅՍ ՎԵՑ
ԳՐԳԵՐԸ:**

- 1) Երկու մանրակէպ. Ալֆօնս Դօդէից
Թարգմ. Ն. Տէր-Աւետիքեանի, գինն է 15 կ.
 - 2) Պօգնանու ուսուցչի օրագրից, Թարգմ.
Տ. Նազարեան: 20 կ.
 - 3) Պարսկ ժամեր, ինքնուրոյն բանա-
տեղծութիւններ: Ն. Տ. Աւետիքեան: 25 կ.
 - 4) Զանապարհօրդութիւն Ղարաբաղում,
Այդախեցի 30 կ.
 - 5) Ծաղիկ և ծաղկահատութիւն, Թարգմ.
Տ. Նազարեանցի: 15 կ.
 - 6) Քնար խօսնակ, բանաստեղծութիւն-
ներ Ն. Տ. Աւետիքեան: 50 կ.
- Այս վեց գրքի գինն է միասին 1-50
կողմէ: Առանձին մէկի համար բաժանոր-
դագրութիւն չէ ընդունվում, բացի «Քնար
խօսնակից» որի համար առանձին կարելի է
ստորագրել և ֆինացեալ հինգը առանձին:
Հրատարակչ Տեղան Յ. Նազարեան:

„ԵԳՐՈ ԿԱՍՈՒՄՕՎ և ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԳՐԸ-
խաւոր գրասենակի մէջ, Երևանիայա հրա-
պարակի վրա, Զակելու տանը բացված է
ստորագրութիւն յօդուտ ի Տէր Հանգու-
ցեալ կայսր Ալէքսանդր II-ի ՈՐԲԱՆՈ-
ՑԻ, որ բացվելու է Թիֆլիսի մէջ:

2—15

Արդէն վաճառվում է

ԻՆՉ ԲԱՆ Է

ԺԱՆՏԱՌՏԸ

Ինչ բանով կարելի է փրկուել նորանից
և այլ տարափոխիկ տկարութիւններէրց: Ժո-
ղովրդական և հասարակաց մատչելի խրատ
բժիշկ Պ. Ա. Խլինսկոյ:

Թարգմանութիւն Ա. Ս. Գուլամիրեանց
Գինն է 15 կողմ. 100-ներով գնողներին զի-
ջումն կը լինի: Մեր հասցեն՝ Въ Эривань

А. Гуламирянц